

Метью Вілсон

Мистецтво без таємниць

50 мистецьких творів: знайомство, дослідження, пояснення

Понад 850 ілюстрацій

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ArtHuss

Зміст

	Вступ	
	<i>Як зрозуміти мистецтво</i>	8
I	 <i>Витоки мистецтва</i>	12
II	 <i>Розширення знань</i>	64
III	 <i>Розширення візії</i>	104
IV	 <i>Сучасний світ</i>	148
V	 <i>Нові практики й не тільки</i>	196
	Примітки	232
	Перелік ілюстрацій	234
	Алфавітний покажчик митців	238
	Подяка	240

I

30 000 рр.
до н. е. -
1399 р. н. е.

1 Магія тварин

Франція, ориньяцька культура
Зображення носорогів
Прибл. 30 000 р. до н. е.

2 Мистецтво для потойбічного життя

Єгипет, Нове царство
Поховальна маска Тутанхамона / 1327-1318 рр. до н. е.

3 Охоронці церемонії

Ірак, Нововавилонське царство / *Панно з левом, що йде*
/ Прибл. 604-562 рр. до н. е.

4 Людина і надлюдина

Туреччина, Римський період
«Імператор як філософ»
Прибл. 180-200 рр.

5 Веселе самозабуття

Мексика, культура ремохадас
Усміхнена фігура
VII-VIII ст.

6 Візерунки з краю землі

Шотландія, гіберно-саксонське мистецтво / *Сторінка з буквами «хі», «ро», «йота»*,
Келська книга / Прибл. 800 р.

7 Висока мудрість

Китай, династія Ляо
«Аргат (луохань)»
Прибл. 1000 р.

8 Космічний танець

Індія, династія Чола
«Шива як Володар танцю (Натараджа)» / Прибл. XI ст.

9 Надприродні сили

Колумбія, культура тайрона
Підвіска у формі людської фігури / X-XVI ст.

10 Увічнення людини

Нігерія, народ йоруба
Ритуальна голова
XII-XIV ст.

11 Краєвиди душі

Чжао Менфу
«Дві сосни, рівна далечинь»
Прибл. 1310 р.

12 Слова уславлення

Іран, ісламське мистецтво
Міхраб (молитовна ніша)
Прибл. 1354-1355 рр.

II

1400-1599 рр.

13 Віра та почуття

Рогір ван дер Вейден
«Зняття з хреста»
До 1443 р.

14 Створення ідеалу

Леонардо да Вінчі
«Вітрувіанська людина»
Прибл. 1490 р.

15 Світи, де мешкають духи

Мексика, ацтекська культура
Мозаїчний череп
Теуцатліпоки / 1400-1521 рр.

16 Культурна взаємодія

Сьєрра-Леоне, сапі-
португальське мистецтво
Мисливський ріг / Кінець XV ст.

17 Старанна підготовка

Мікеланджело
Етюди до фрески «Лівійська сивіла» / Прибл. 1510-1511 рр.

18 Історії в історіях

Художник Якова IV, короля Шотландії / *«На смертнім одрі»* і *«Чин похорону»*
Прибл. 1510-1520 рр.

19 Багаторівневий портрет

Ганс Гольбейн Молодший
«Посли»
1533 р.

20 Унікальний підпис

Туреччина, Османська імперія
Тугра Сулеймана Пишого
Прибл. 1555-1560 рр.

21 Захист і влада

Нігерія, Едо
Підвісна маска королеви-матері / XVI ст.

22 Політ душі

Габібалла із Сави
«Розмова птахів»
Прибл. 1600 р.

23 Насильство в стилі бароко

Артемізія Джентілескі
«Юдита, що обезголовлює Олоферна» / Прибл. 1620 р.

24 Динамічна оповідь

Джан Лоренцо Берніні
«Давид»
1623-1624 рр.

25 Очікування й реальність

Дієго Веласкес
«Хуан де Пареха»
1650 р.

26 Урок техніки гравюри

Рембрандт ван Рейн
«Три хрести»
Третій стан, 1653 р.

27 Прихований зміст

Йоганнес Вермер
«Жінка, що тримає терези»
Прибл. 1664 р.

28 Радикальне спрощення

Огата Корін
«Червоний і білий цвіт сливи»
Прибл. 1712-1716 рр.

29 Просвітлений розум

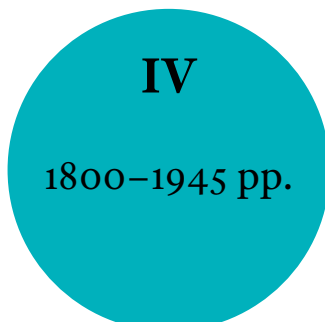
Джозеф Райт із Дербі
«Філософ, що пояснює модель Сонячної системи»
Прибл. 1764-1766 рр.

30 Фурор на виставці

Елізабет Віже-Лебрен
«Автопортрет у солом'яному капелюсі» / 1782 р.

31 Мистецтво та злочин

Жак-Луї Давид
«Смерть Марата»
1793 р.

32 Безпорадність перед стихією

Кацусіка Хокусай
«Під хвилюю Канагавського моря» / Прибл. 1830-1832 рр.

33 Надприродні тварини
Камерун, народ бамілеке
Табурет із підпорою у вигляді
леопарда / Можливо, 1800-ті рр.

34 На порозі катастрофи
Вільям Тернер
«Снігова буря — пароплав
виходить із гавані»
Уперше виставлена в 1842 р.

35 Апокаліпсис в уяві художника
Джон Мартін / «Великий день
Його гніву» / 1851-1853 рр.

36 Данина японському таланту
Мері Кассатт
«Лист» / 1890-1891 рр.

37 Символізм зірок
Вінсент ван Гог
«Зоряна ніч»
1889 р.

38 Бачити означає вірити
Пабло Пікассо
«Гітара та склянка»
1912 р.

39 Барвисте життя
Соня Делоне
«Електричні призми»
1914 р.

40 Культура для всіх
Александр Родченко
«Книги!»
1925 р.

41 Творча свобода
Папуа Нова Гвінея,
культура елема
Маска ехаро / Поч. XX ст.

42 Бентежна реальність
Доротей Ланж
«Мати-мігрантка»
1936 р.

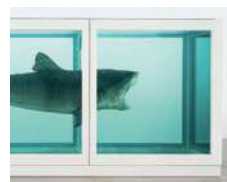
43 Спогади про рідний дім
Анаджарі Тжакамарра
«Історія про стоянку жінок
і походження дампера» / 1973 р.

44 З гумором про серйозне
Guerrilla Girls / «Чи мусять
жінки роздягнутися, щоб їх
пустили до Музею мистецтва
Метрополітен?» / 1989 р.

45 Творча руйнація
Корнелія Паркер
«Холодна темна матерія:
спостереження за вибухом»
1991 р.

46 Питання життя і смерті
Дем'єн Герст
«Фізична неможливість
смерті у свідомості когось
живого» / 1991 р.

47 Немилосердність історії
Кара Вокер
«Зв'язні вітром: історичний
роман часів громадянської
війни...» / 1994 р.

48 Суперечлива ідентичність
Ширін Нешат
«Бунтівне мовчання», із серії
«Жінки Аллаха», 1994 р.

49 Мистецтво війни
Паула Регу
«Війна»
2003 р.

50 Мистецтво без кордонів
JR / «Мігранти: пікнік,
перекинутий через кордон»
2017 р.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Вступ

Як зрозуміти мистецтво

«Мистецтво без таємниць» — книга для тих, хто спантелечений мистецтвом, проте не полишає цікавитися ним. Це дружнє знайомство з історією візуальної культури, яке пропонує пізнання нових форм мистецтва та свіжий погляд на вже знайомі роботи. П'ятдесят творів, поданих тут, охоплюють величезний період: від найдавніших відомих образів, створених людьми близько 30 тисяч років тому, до інсталяції на кордоні між США й Мексикою, яка з'явилася в 2017 році. Це не обов'язково найвизначніші шедеври, але вони свідчать про різні підходи до творчого процесу та показують розмаїття форм і значень у мистецтві.

Під час написання цієї книжки я передусім прагнув стерти межу між видами культурних артефактів; тому, крім живопису та скульптури — традиційних мистецьких форм, — тут представлено малюнки, фотографії, гравюри, прикраси, маски, книжкові ілюстрації та плакати. Моею другою метою було встановити зв'язки між «західним» мистецтвом і мистецтвом решти світу. Тож поруч із відносно відомими творами та знайомими жанрами я обрав для розгляду зразки інших культурних традицій. Я намагався показати універсальні цілі та прагнення митців і водночас підкреслити культурні відмінності, що надають творам унікального характеру.

Інструментарій дослідника мистецтва

Кожен твір має кілька важливих ознак, що допомагають відкрити його таємниці. Дослідження цих рис (яке ще часто називають «формальним аналізом») є підґрунтям для розуміння мистецтва. Форма — одна з таких ознак; це може бути форма всього витвору чи його окремих елементів. Інша ознака — колір, яким можна досягати різного ефекту: показувати дії, передавати емоції, символізувати ідеї тощо. Основні кольори — найенергійніші, а вторинні та третинні зазвичай використовують, щоби створити спокійнішу атмосферу.

Композиція — це організація елементів у межах мистецького твору. Вона може бути впорядкованою чи невпорядкованою, урівноваженою чи асиметричною, діагональною, вертикальною чи горизонтальною. За допомогою композиції митці створюють пропорційні, гармонійні та симетричні роботи — або ж, навпаки, неврівноважені й візуально суперечливі. Глядачів спонукають відстежувати поглядом контури фігур або напрямні лінії, які скеровують увагу до певної точки. У тривимірних творах можна також оцінити об'єм, масу та текстуру. У двовимірних роботах, які зображають реалістичні сцени, цікавою для аналізу є художня репрезентація простору за допомогою перспективи.

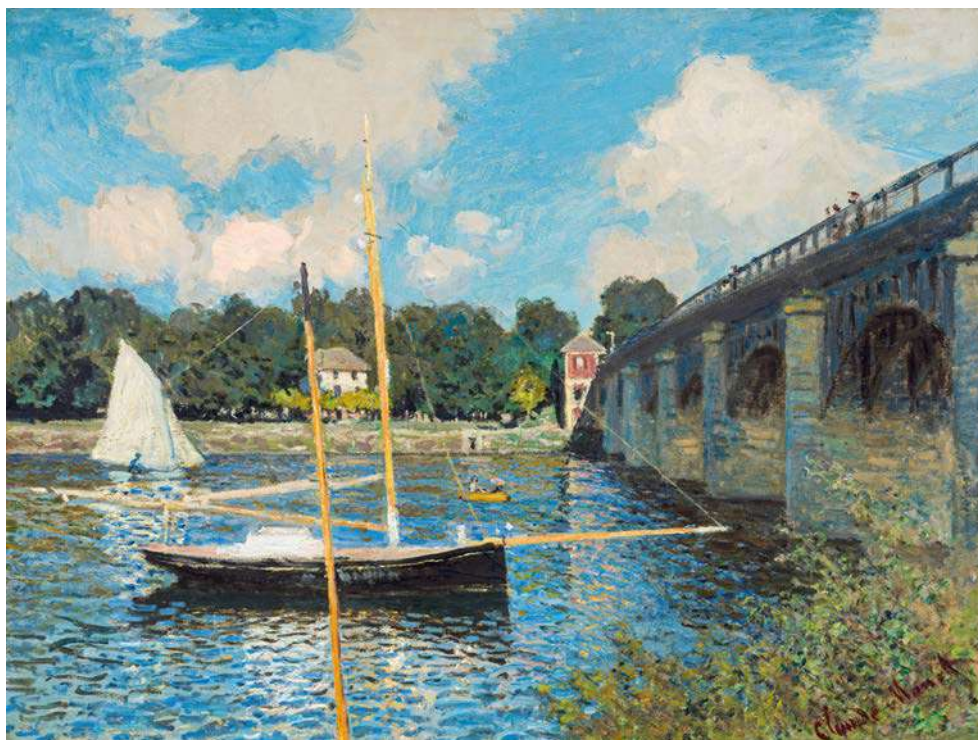

Аарон Дуглас, *етюд до муралу «Негр у африканському середовищі»* із циклу «Сторони негритянського життя», 1934 р.
Гуаш, частково олівець, картон, 37,2 x 40,6 см

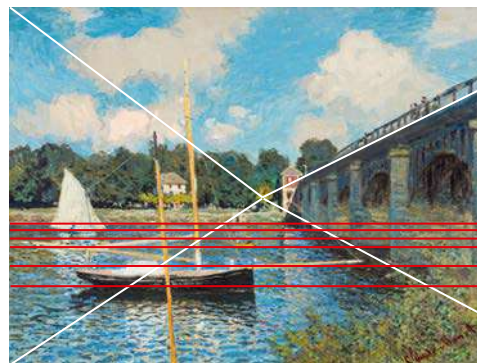
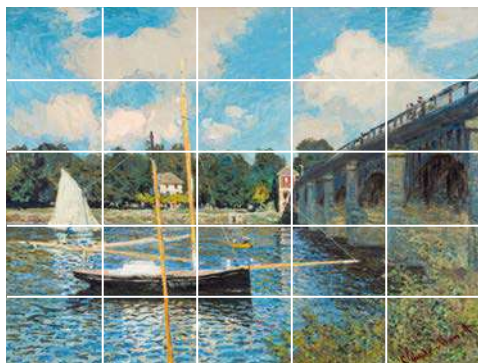
Ці ознаки допомагають нам побачити й оцінити принципи, що стоять за багатьма витворами мистецтва. Наприклад, етюд до муралу «Негр у африканському середовищі» із циклу «Сторони негритянського життя» (зверху) художника Аарона Дугласа, який був ключовою фігурою Гарлемського ренесансу, зображає пару, що витанцює під барабаний ритм. Композицію стабілізують напівпрозорі й симетричні концентричні кола, розміщені в центральній частині картини, проте водночас діагональні лінії двох танцюристів додають динаміки. Активність дій пом'якшують третинні кольори (синьо-фіолетовий і бурштиновий), завдяки яким ця сцена стає схожою на марево чи давноминулий спогад.

На картині Клода Моне «Аржантейський міст» (наступна сторінка) пухкі хмари витають у літньому небі, човни плінуть під кам'яний міст, а сонячне світло відбивається від дрібних хвиль мозаїкою кольорів. На позір здається, що сцену обрано спонтанно, і візуальної структури легко не помітити. Втім, вертикальні лінії, як-от щогли чи опори моста, задають композиції стабільного ритму, перетинаючись із горизонтальними лініями берега та верхівок дерев. Міст розміщений так, що він

Клод Моне,
«Аржантейський міст», 1874 р.
Олія, полотно, 60 × 79,7 см

Якщо накласти на зображення сітку 5×5, то її лінії та точки перетину збігатимуться з ключовими елементами картини. Прямі білі лінії, віддаляючись від глядача, ніби сходяться вдалині в одну точку — так створюється перспектива. Якщо провести червоні лінії від опор моста, то відстань між ними пропорційно зменшиться.

заповнює майже рівно дві п'ятих сцени з правого боку, а щогла чітко відділяє дві п'ятих ліворуч. Це створює стійку візуальну архітектуру, на якій тримається композиція. Кут зображення моста передає глибину, реалізуючи математичні закони лінійної перспективи, сформульовані ще в епоху Відродження. Лінії ж моста сходяться у «зникомій точці» на горизонті, що відповідає закону перспективи для паралельних ліній або площин.

Навіть абстрактні твори, як-от «Механічне піаніно» Джоан Мітчелл (сторінка праворуч), можна аналізувати за допомогою тих самих методів. Мазки пензля художниці мають сталий ритм: вони округлюються в нижній центральній частині та стають більш горизонтальними й ущільненими зверху; це натякає на пейзаж і створює відчуття простору, який відступає. Кольори, переважно основні, попервах здаються випадковими, та між ними є внутрішній зв'язок: синій виплескується з лівого нижнього кута, червоний запалює верхню третину, а жовтий тьмяніє в долішній частині, наче пил на вітровому склі авто.

Ролі, функції та вжиток

Поки я досліджував і описував п'ятдесят надзвичайних мистецьких творів, поданих тут, ще раз пригадав, яким багатогранним буває мистецтво та скільки різних ролей воно може виконувати. Зразки із цієї книжки торкаються найрізноманітніших тем: від влади, науки, природи, політики та релігії до смутку, досконалості, насильства, безпеки й особистої ідентичності. Їх створили з неймовірно широким спектром призначень: прикрашати оселі, доповнювати письмове слово, рекламувати продукти й ідеї, пояснювати суспільні реалії, провокувати, розважати, вражати та шокувати. Деякі предмети задумувалися як насолода для очей, інші — як одяг, меблі чи втілення божества.

Дошукуючись, чому митець створив свій виріб і якою була його початкова функція, ми стаємо на шлях до глибшого розуміння цього зразка мистецтва. Інформація про те, хто його замовив і оплатив, відкриває перед нами ще один аспект — меценатство, а дослідження історичного контексту виявляє політичні та соціальні проблеми, важливі для автора. Якщо ж ми поцікавимось расою, статтю, етнічною належністю та вихованням митця чи мисткині, то часто можемо виявити нові сенси у їхньому стилі чи тематиці робіт. Варто також з'ясувати, де публіка вперше побачила цей витвір і чому він досі вважається вартим уваги.

Такі запитання розширюють і поглиблюють наші стосунки з мистецтвом, збагачують знаннями про його історію та фактами, на яких вони ґрунтуються, а крім того, сприяють особистому розумінню його суті. Сподіваюся, що п'ятдесят художніх робіт з усього світу ще більше зацікавлять вас мистецтвом, допоможуть краще розуміти й насолоджуватись усіма його формами.

Джоан Мітчелл, «Механічне піаніно», 1958 р. Олія, полотно, 198,1 × 318,8 см

19. Багаторівневий портрет

Ганс Гольбейн Молодший (прибл. 1497—1543) намалював цю картину в Лондоні в 1533 році без попереднього досвіду з подвійними портретами на повний зріст. Цей дуже незвичайний твір замовив у нього Жан де Дентевіль, французький посол при дворі Генріха VIII, на пам'ять про свою дружбу із Жоржем де Сельва, єпископом Лавурським.

На картині зображено велику кількість предметів і деталей, напевно, узгоджених художником із моделями. Окрім посла, єпископа та їхнього пишного вбрання, бачимо загадковий інтер'єр і набір чудернацьких речей — наукових і музичних інструментів, глобусів, книжок тощо, — які разом, схоже, несуть якийсь прихований зміст. Якщо його розшифрувати, ми багато дізнаємось про спільні політичні, інтелектуальні та релігійні цінності двох друзів.

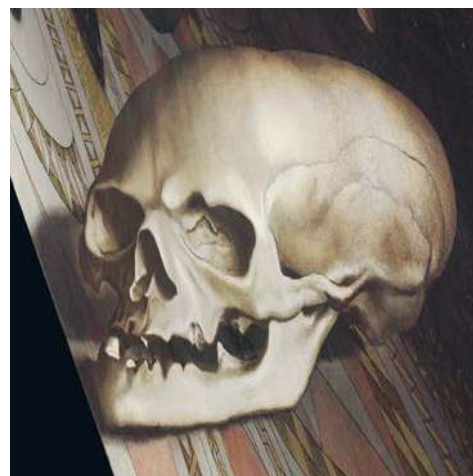
Олія, дерево
207 × 209,5 см
Національна галерея, Лондон

Ганс Гольбейн Молодший
«Посли»
1533 р.

1 Череп

У XIX столітті куратор Національної галереї в Лондоні висловив думку, що дивний елемент у нижній частині картини — кістка каракатиці. Втім, якщо стати правіше від портрета й подивитися вниз під кутом, предмет набирає вигляду черепа. Цей прийом викривлення зображення зветься анаморфозом.

2 Memento mori

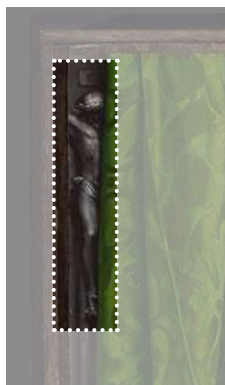
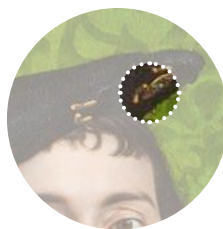
Можливо, череп править тут за *memento mori* — нагадування про смерть. Ця ідея стала популярною в XVI столітті: власники картин чи скульптур, що містили такі символи, нібито декларували своє смирення й усвідомлення, що матеріалістичне життя позбавлене сенсу. Кількома роками раніше Гольбейн уже звертався до цієї теми в ксилографії із серії «Танець смерті»: тут теж є дві фігури, а між ними — череп. У картині «Посли» він вдався до анаморфозу, ймовірно, для того, щоб показати: ми часто не помічаємо смерті, та коли її чітко побачити, життя тьмяніє перед нею⁴⁵.

«Герб смерті», із серії «Танець смерті», прибл. 1526 р.
Ксилографія, 6,5 × 4,9 см

3 Емблема

Уважно розглянувши берет посла, ми побачимо, що на ньому теж є зображення черепа — особиста емблема Жана де Дентевіля.

5 Спасіння

У лівому верхньому куті картини видніється срібне розп'яття, наполовину сховане за зеленою завісою. Цей ненав'язливий елемент, можливо, є алюзією на тему спасіння — викупу чистих душ у судний день.

4 Лідер

Згідно із задумом Гольбейна, Жан де Дентевіль посідає важливіше місце в композиції: його права нога виставлена вперед далі, ніж у єпископа, і розміщена в колі на підлозі.

ÆTAT SV Æ 29

ÆTAT IS SV Æ 25

6 Статус

Вбрання чоловіків говорить саме за себе. На Жані де Дентевілі — чорний оксамитовий каптан із дорогим хутром, надітий на камзол із не менш коштовного рожевого атласу. Жорж де Сельва натомість одягнений у довгу, не таку претензійну сутану.

7 Особисті дані

Посол де Дентевіль тримає кинджал так, що привертає увагу до числа 29 на піхвах — це його вік. Вік його друга (25) вказаний на зрізі книжки, на яку той поклав руку.